

Ikbal Cogo

DOPRINOS DR. VELJKE PAŠKVALINA (1926-2008) PROUČAVANJU PROŠLOSTI ZENICE

Sažetak

Ovaj kratki rad ima za cilj osvijetliti ulogu i značaj djela istaknutog bosanskohercegovačkog arheologa dr. Veljke Paškvalina, koji je jula ove godine preminuo u Sarajevu. Dr. Paškvalin je u svojoj, skoro, pedesetogodišnjoj stručnoj i naučnoj karijeri istraživao antičku historiju i arheologiju Bosne i Hercegovine pa time i Zenice.

Rad tretira upravo Paškvalinov doprinos istraživanju zeničke prošlosti antičkoga perioda arheološkim istraživanjima provedenim 1959. i 1968. godine te kasnijim sintetskim radovima o ilirskom plemenu Dezitijata, gdje je, između ostaloga, govorio i o zeničkom području. Kao izvor saznanja korištena je bibliografska građa (knjige, časopisi, članci) te arheološka i muzejska dokumentacija (inventarne knjige, fotografije, izvještaji).

Ključne riječi: arheologija, istraživanja, Zenica, arheološki nalazi, antika

* * *

U julu ove godine napustio nas je, jedan od posljednjih arheologa-istraživača starije generacije¹, doktor sc. Veljko Paškvalin. Iako nije bio rođeni Bosanac, skoro cijeli znanstveni opus izgradio je proučavajući probleme antičkog perioda na tlu Bosne i Hercegovine.

Rođen je 1926. godine u mjestu Betina, na otoku Murteru (R Hrvatska). Nakon završene osnovne škole i gimnazije, otišao je u Đakovo na studij teologije i filozofije, ali isti je napustio te diplomirao na studiju arheologije 1954. u Zagrebu. Po stjecanju diplome, došao je u BiH i počeo raditi kao kustos arheolog u

¹ Pod ovim pojmom podrazumijeva se generacija istraživača poput dr. E. Pašalića, akademika A. Benca, dr. Đ. Baslera, dr. I. Čremošnika, dr. I. Bojanovskog, akademika B. Čovića i dr. Z. Marića, koji su bili i ostali temeljne figure u istraživanju bosanskohercegovačke arheologije druge polovine XX stoljeća.

Zemaljskom muzeju BiH u Sarajevu, gdje je radio sve do 1992. godine.

Doktorirao je 1984. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu sa tezom *Sepulklarni spomenici rimskog doba s područja Bosne i Hercegovine*. Nažalost, ova obimna studija do danas nije integralno objavljena.

Osim rada u Zemaljskom muzeju, radio je i kao saradnik Centra za balkanološka istraživanja ANUBIH u Sarajevu te je bio član redakcije recentnog znanstvenog časopisa *Godišnjak*, koji izdaje Centar za balkanološka istraživanja ANUBIH.²

Zanimljivo je primjetiti da je dr. Paškvalin, u skoro 50 godina, koliko je bio prisutan u stručnoj i naučnoj javnosti i literaturi Bosne i Hercegovine³ ali i bivše Jugoslavije, svoje polje djelovanja uglavnom fokusirao na područje istraživanja ilirskih plemena antičkog doba i njihovog odnosa spram rimske uprave na tlu BiH te ostataka rimske materijalne kulture (vjerski kultovi, arhitektura, grobna mjesta i sl).

Posljednja veća bibliografska jedinica koju je objavio, jeste knjiga *Kršćanstvo kasne antike u zaleđu Salone i Narone*, štampana i promovirana u Sarajevu 2003. godine.

Antičke slike zeničke prošlosti

Kao kustosa i istraživača centralne bosanskohercegovačke muzejske institucije, angažirao ga je Fikret Ibrahimpašić⁴ da, kao šef arheološkog tima, provede sistematsko arheološko iskopavanje u okolini Zenice 1968. godine.

² Ove podatke sam dobio od kolegice M. Forić sa Balkanološkog instituta iz Sarajeva.

³ Prvi stručni rad pod nazivom *Nalaz sa gradine Hrvaci kod Banja Luke*, GZM BiH, N.s., sv. XII, objavljuje još daleke 1957. godine. Osim ovoga rada, Paškvalin je objavio desetine stručnih i naučnih radova koji su se ticali antičkih kultura na tlu BiH, potom organiziranja rimske uprave na ilirskoj teritoriji prvih stoljeća nove ere, potom rezultata istraživanja pojedinih epigrafskih, arhitektonskih i drugih nalaza širom BiH i dr.

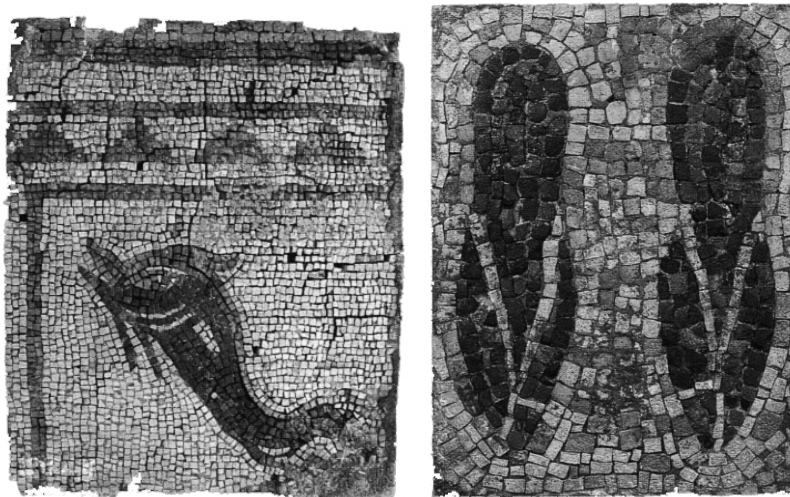
⁴ Fikret Ibrahimpašić (1927-1998) bio je prvi i dugogodišnji direktor Muzeja grada Zenice. Njegovom zaslugom Zenica je 1966. godine dobila Zavičajnu muzejsku zbirku koja je 1968. prerasla u Muzej grada Zenice. Godine 1970, otvorena je i prva stalna arheološka postavka sa depoima u prostoru današnje zgrade medrese. Upravo je materijal koji je iskopao i istražio V. Paškvalin postao dio arheološkoga fundusa današnje stalne arheološke postavke, koju svi građani Zenice imaju priliku vidjeti od septembra 2007.

Prije ovih aktivnosti, dr. Paškvalin je 1959. godine u selu Stranjani kod Zenice obavio arheološko iskopavanje antičkih grobnica (pri čemu je otkrio dvije antičke grobnice na svod), a rezultate je objavio u Glasniku Zemaljskog muzeja.⁵

Nakon što su obezbjeđena finansijska sredstva i ekipiran stručni tim, počela su istraživanja terena u vremenu od augusta do septembra 1968. godine u selu Putovići, na udaljenosti oko 7 km od centra grada.

Tom prilikom, na lokalitetu **Dvorišta i Ograja**, lokalizirana je rimska terma sa pratećim arheološkim priložima. Prve rezultate Paškvalin je publikovao u recentnom beogradskom časopisu 1968. godine.⁶

Na istraživanom području, lokalizirana su tri arhitektonska objekta, koje je Paškvalin definirao kao objekti A, B i C.⁷

Dva od tri podna mozaika pronađena u Putovićima

Objekat C, dr. Paškvalin je definirao kao rimsku termu što je, veoma često, indikator da je na određenom prostoru (današnje

⁵ V. Paškvalin, *Dva nalaza kasnoantičkih grobova na svod i kratak osvrt na dosadašnje nalaze tih grobnih kamera na teritoriji BiH*, GZM BIH, N.s., arheologija, sv. XIV, Sarajevo 1959, str. 149-162.

⁶ Vidjeti V. Paškvalin, *Dvorišta-Ograja-rimske građevine u Putovićima kod Zenice*, Arheološki pregled br. 10, Beograd 1968, str. 158.

⁷ V. Paškvalin, *Antički nimfej u Putovićima kod Zenice*, GZM BIH, arheologija, N.s., knjiga XXXIV, Sarajevo 1979, str. 57.

naselje Putovići i šira okolica) postojalo neko veće antičko naselje – *municipij*.⁸

Na kraju svojih istraživanja, koja, nažalost, nikada nisu nastavljena, dr. Paškvalin je izveo i nekoliko zaključaka.

Konstatirao je da je na području današnjih Putovića bilo naselje i krajem željeznoga doba⁹, da postoji kontinuitet od nekoliko stoljeća života na tom području, zatim da je područje Zenice, s obzirom i na druge otkrivene antičke nalaze, bilo jedno od značajnijih centara antičkoga perioda, a da je život naselja u Putovićima prestao dolaskom Slavena krajem VI ili početkom VII stoljeća.

U radu koji je objavio 1990. godine¹⁰, Paškvalin je svoje teze proširio i na moguću pripadnost stanovništva u današnjim Putovićima i širem zeničkom području (prostor na kojem je živjelo ilirsko pleme Dezitijata) panonskom etničkom krugu, a zašta postoje elementi u arheološkom materijalu kao i u navodima antičkog historiografa Strabona u njegovom djelu *Geografija* (knj. VII, cap. 3).

Ipak, Paškvalin upozorava da se samo novim i sveobuhvatnijim arheološkim istraživanjima može pokušati znanstveno potvrditi Strabonova vijest i stanje materijalne kulture na terenu.

Neophodno je napomenuti da je prilikom istraživanja u području Putovića pronađeno i mnoštvo ulomaka rimske keramike (tu su i primjerci fine crvene keramike – *terra sigilata*), potom ulomci antičkoga stakla, fragmenti dekorativne arhitektonske plastike, potom dijelovi hipokausta, tri podna mozaika i dr.¹¹

⁸ V. Paškvalin, *Arheološko nalazište Ograja u Putovićima kod Zenice*, GZM BIH, N.s., sv.45, Sarajevo 1990, str. 69.

⁹ Ovu tvrdnju temeljio je na osnovu ostataka pronađene peći za topljenje rude i ulomaka keramike koji pripadaju mlađem željeznom dobu.

¹⁰ V. Paškvalin, *Arheološko nalazište Ograja u Putovićima kod Zenice*, GZM BIH, N.s., arheologija, knjiga 45, Sarajevo 1990, str. 35-92.

¹¹ Sav pronađeni materijal, kao i prateća dokumentacija, pohranjen i su u fundus Muzeja grada Zenice.

Kapitel i akroterij sa lokaliteta Putovići

Umjesto zaključka

Na kraju, možemo reći da je doprinos dr. Veljke Paškvalina za izučavanje bosanskohercegovačke antičke arheologije i historije bio izuzetno plodan i značajan.

To se dakako odnosi i na istraživanje zeničkog kraja u rimsko doba. I ne samo u smislu arheoloških i historijskih istraživanja i kasnijih interpretacija već i u razvijanju muzeologije i muzeografije.

Ne smije se zaboraviti da materijal, koji je Paškvalin pronašao, danas krasi vitrine stalne arheološke postavke zeničkog muzeja. Taj, danas muzejski materijal, stanovnicima Zenice prikazuje život ljudi u davna vremena i potvrđuje kontinuitet stanovanja na ovom području od antike do danas.

Možemo reći samo veliko hvala, i poželjeti da nove generacije arheologa nastave putem dr. sc. V. Paškvalina u otkrivanju nepoznatih stranica bosanskohercegovačke a posebno zeničke prošlosti.

IZVORI

Dokumentacija arheološke zbirke Muzeja grada Zenice

LITERATURA

Paškvalin, V., *Dva nalaza kasnoantičkih grobova na svod i kratak osvrt na dosadašnje nalaze Tih grobnih kamera na teritoriji BiH*, GZM BIH, N.s., sv. XIV, Sarajevo 1959.

Paškvalin, V., *Antički nimfej u Putovićima kod Zenice*, GZM BIH, N.s., sv. XXXIV, Sarajevo 1979.

Paškvalin, V., *Arheološko nalazište Ograja u Putovićima kod Zenice*, GZM BIH, N.s., sv. 45, Sarajevo 1990.

Summary

This short writing aims to represent the role and significance of work of distinguished Bosnian-Herzegovinian archaeologist Dr Veljko Paskvalin who passed away on July this year in Sarajevo.

Dr Paskvalin, in his fifty-year professional and scientific career, was researching antique history and archaeology of Bosnia and Herzegovina, and also Zenica itself.

This writing is about Paskvalins contribution to the research of history of Zenica in antique period and archaeological excavations in 1959. and 1968., and later synthetic works on Illyrian tribe of Daesitiates, in which, among all, he writes about Zenica region. Bibliographic units (books, magazines, articles) with archaeological documentation and museum documentation were used as reference.